

**การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
ของโรงเรียนบางเขื่อนหนึ่ง (พูนบำเพ็ญอนุสรณ์) สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร
Parents' Participation in Education Quality Development of Bangchuangnong School
(PoonbampenAnusorn) Bangkhac District, Bangkok Metropolitan Administration.**

สมใจ เตชะบำรุง

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบางเขื่อนหนึ่ง (พูนบำเพ็ญอนุสรณ์) 2) ศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 240 คน และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ 1 เป็นแบบสอบถามซึ่งมี 2 ตอน ประเภทที่ 2 เป็นประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยใช้ประเด็นคำถามที่ได้จากแบบสอบถามประเภทที่ 1 ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 2.49 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง การวิเคราะห์ข้อมูล ตอนที่ 1 ของแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ และค่าร้อยละตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับการสนทนากลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบางเขื่อนหนึ่ง (พูนบำเพ็ญอนุสรณ์) ด้านบริหารจัดการที่มีคุณภาพอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางด้านผลการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านการประเมินผลอยู่ในระดับมาก

2. แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีดังนี้ ควรให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ได้แก่ การประชุมวางแผน กำหนดนโยบาย จัดทำกฎระเบียบและแผนปฏิบัติการ ราชการ การจัดทำรายงานประจำปี การจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปี การให้ข้อเสนอแนะในการบริหารและพัฒนางาน การพัฒนาหลักสูตรสอนศึกษา การร่วมเป็นคณะกรรมการจัดกิจกรรมโรงเรียนการรับทราบข้อมูลจากเอกสารประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน การสร้างเครือข่ายผู้ปกครอง การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การเป็นวิทยากรหรือครูภูมิปัญญา การศึกษาชุมชน หักสนศึกษา หรือกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปวัฒนธรรม การรับบริการจากทางโรงเรียน เช่น ใช้บริการด้านอาคารสถานที่ แหล่งเรียนรู้ ด้านวิชาชีพ ห้องสมุด เทคโนโลยี และการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อชุมชน ร่วมดูแลอบรมสั่งสอน และแก้ปัญหาให้นักเรียนทั้งด้านความประพฤติ การเรียน สุขภาพอนามัย คุณธรรมจริยธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม ผู้ปกครอง การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

Abstract

The purposes of this research were to 1) Study parents' participation in education quality development of Bangchuagnung School (PoonbampenAnusorn) 2) Study guidelines for parents' participation in education quality development. The sample were 240 parents and 10 focus group discussion participants. There were two types of research instruments: 1) a questionnaire with 2 sections 2) focus group discussion using questionnaire items with less than 2.49 average. The researcher collected the data by herself. The first part of the questionnaire data were analyzed by frequency and percentage : the second part were analyzed by mean and standard deviation for focus group discussion content analysis was used.

The research revealed that:

1) Parents' participation toward education quality development of Bangchuagnung School

(PoonbampenAnusorn) in quality administration aspect was at high level, the highest mean of parents participation was benefit receiving, at high level, and the lowest mean was evaluation aspect, at moderate level. Parents' participation in learning achievement aspect was at high level, the highest mean was operation, at high level.

2) The Parents' participation promotion guidelines in education quality development were parents' participation in planning, formulating of rules and official operation plan, yearly budget planning suggestions for management and development, school curriculum development, committee members in school activities, information acknowledgement from school public relation documents, parents network building, education resources collecting, being lecturers or local wisdom persons, education tour excursion or cultural promotion activities school services such as utilization of buildings, learning resource in vacation, library, technology and community services, participating in student teaching and solving problems on behavior learning, health, moral and peaceful coexistence in the community.

Keywords: Participation, Parents' Educational Quality Development.

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 มีความมุ่งหมายจัดการศึกษาคือต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, องค์กรมหาชน 2547: 6) โดยมี

แนวทางในการปฏิรูปการศึกษาหลักของการปฏิรูปดังนี้ 1) ชีตโรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจ (School Based Decision Making) มุ่งให้อิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง โดยยึดประโยชน์ที่จะเกิดกับนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ 2) การมีส่วนร่วม (Participation) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การกระจายอำนาจ (Decentralization) โดยให้การบริหารจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป อยู่ในความรับผิดชอบของสถานศึกษาและผู้มี

ส่วนที่ข้อ 4) ความรับผิดชอบตรวจสอบได้ (Accountability) โดยให้ทุกฝ่ายมีภาระหน้าที่รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายให้ประสบผลสำเร็จ มีคุณภาพตรวจสอบได้ เพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพของการจัดการศึกษาจากการศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาทำให้ผู้วิจัยพบว่า โรงเรียนทุกโรงเรียนต้องมีความพร้อมตลอดเวลา และต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนให้เป็นที่ยอมรับของสังคมอย่างต่อเนื่อง เพราะ โรงเรียนจะได้รับ การตรวจสอบคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอก สังเกต ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องให้ความร่วมมือในการ พัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเพื่อให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับของชุมชน โรงเรียนบางเขื่อนหนึ่ง(พูนบำเพ็ญอนุสรณ์) เป็น โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร มีหน้าที่รับผิดชอบจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 7 ในปัจจุบัน โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็น อย่างดีเนื่องจากเป็นผู้มีส่วน เกี่ยวข้องกับโรงเรียนตามกฎหมายซึ่งได้รับการคัดเลือก มาจากบุคคลหลายฝ่ายแต่ในส่วนของผู้ปกครองนอกจาก การประชุมผู้ปกครองประจำปีการศึกษาแล้วโอกาสที่ผู้ ปกครองจะเข้ามาใกล้ชิดกับโรงเรียนหรือมาร่วมเสนอ แนวคิดต่าง ๆ ในการพัฒนาโรงเรียนนั้น มีโอกาสน้อย มากจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ ของการวิจัยดังนี้ 1) เพื่อทราบระดับการมีส่วนร่วมของผู้ ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบาง เขื่อนหนึ่ง(พูนบำเพ็ญอนุสรณ์)สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อทราบแนวทางในการส่งเสริมการ มีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบางเขื่อนหนึ่ง(พูนบำเพ็ญอนุสรณ์) สำนักงาน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบางเขื่อน หนึ่ง(พูนบำเพ็ญอนุสรณ์) สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร" เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนบางเขื่อนหนึ่ง(พูนบำเพ็ญอนุสรณ์) สำนักงาน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร และเพื่อทราบแนวทางใน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนา คุณภาพการศึกษาโรงเรียนบางเขื่อนหนึ่ง(พูนบำเพ็ญ อนุสรณ์)สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมวางแผนการดำเนินงาน ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเตรียมโครงการ วิจัยโดยศึกษาเอกสารคำราชข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีเอกสาร งานวิจัยทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการ ศึกษาของโรงเรียน และเกณฑ์การประเมินคุณภาพ มาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร เพื่อจัดทำกรอบแนวคิดและเครื่องมือในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย เป็นขั้นตอน ที่ผู้วิจัย จัดสร้างเครื่องมือในการวิจัยโดยประยุกต์จาก เกณฑ์คุณภาพมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2553 จากคู่มือประเมินคุณภาพ มาตรฐานการศึกษามาใช้เป็นประเด็นคำถาม โดยนำไป ให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ตรวจสอบเรื่องความตรงตาม เนื้อหา (Content Validity) ความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) และนำมาปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นนำเครื่องมือไปทดลองเก็บข้อมูลกับผู้ปกครอง จำนวน 30 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ตรวจสอบความ สมบูรณ์ นำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัยเป็นขั้นตอน ที่ผู้วิจัยจัดทำรายงานผลการวิจัย จัดพิมพ์รูปเล่ม ตรวจสอบความถูกต้องตามรูปแบบ นำเสนอต่อคณะกรรมการ ผู้ประเมินผลงานทางวิชาการ เพื่อพิจารณาอนุมัติ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ปกครองของนักเรียน โรงเรียนบางเขินทอง (ขุนน้ำเพ็ญอนุสรณ์) สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร จำนวน 582 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 240 คน โดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Krejcie and Morgan จากประชากร 582 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 240 คน (กาญจนา วัฒนา, 2548: 229)

ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วย 1) ตัวแปรพื้นฐาน เป็นตัวแปรเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ตัวแปรที่ศึกษา เป็นตัวแปรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบางเขินทอง (ขุนน้ำเพ็ญอนุสรณ์) สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผล

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถาม ผู้ปกครอง จำนวน 1 ฉบับ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ ประเภทที่ 1 เป็นแบบสอบถาม 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน 5 ข้อ ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาและอาชีพ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองใน 4 ด้าน คือ ด้านการตัดสินใจด้านการดำเนินการด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล โดยดูจากการมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด ตามคุณภาพมาตรฐานการศึกษา ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 78 ข้อ โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นตามแนวคิดของผู้ตอบ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของไลเคอร์ธ (Likert 1961 : 74) ส่วนท้ายในแต่ละด้านของการมีส่วนร่วมจะเป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน นำแบบสอบถาม

ที่สร้างขึ้นทั้ง 3 ด้าน จำนวน 78 ข้อ นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) และรูปแบบ ส่วนนภาษาที่ใช้ในแบบสอบถาม โดยใช้เทคนิคการหาค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ซึ่งได้ค่า IOC ของแบบสอบถาม อยู่ระหว่าง 0.8-1.0 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ 0.5 ของการหาค่า IOC (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2553 : 117) แสดงว่าแบบสอบถามมีค่าความตรงตามเนื้อหาและตรงตามโครงสร้างขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับผู้ปกครองที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนวัดบุบผาประสิทธิ์ สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ขั้นตอนที่ 4 นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองใช้กับผู้ปกครองทั้ง 30 คน มาคำนวณ หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach 1974 : 161) ซึ่งแบบสอบถามฉบับนี้ได้ค่าความเชื่อมั่นในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล ทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้านค่าความเชื่อมั่นด้านการตัดสินใจในภาพรวม ทั้งด้านการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ด้านกระบวนการเรียนรู้ และด้านผลการเรียนรู้ เท่ากับ 0.96 ด้านการบริหารจัดการที่มีคุณภาพเท่ากับ 0.91 ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับ 0.88 และด้านผลการเรียนรู้ เท่ากับ 0.92 ค่าความเชื่อมั่นด้านการดำเนินงานในภาพรวมทั้งด้านการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ด้านกระบวนการเรียนรู้ และด้านผลการเรียนรู้ เท่ากับ 0.96 ด้านการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ เท่ากับ 0.89 ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับ 0.83 และด้านผลการเรียนรู้ เท่ากับ 0.93 ค่าความเชื่อมั่นด้านการรับผลประโยชน์ในภาพรวม ทั้งด้านการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ด้านกระบวนการเรียนรู้ และด้านผลการเรียนรู้ เท่ากับ 0.96 ด้านการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ เท่ากับ 0.86 ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับ 0.86 และด้านผลการเรียนรู้ เท่ากับ 0.93 ค่าความเชื่อมั่นด้าน

การประเมินผล ในภาพรวม ทั้งด้านการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ด้านกระบวนการเรียนรู้และด้านผลการเรียนรู้ เท่ากับ 0.95 ด้านการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ เท่ากับ 0.89 ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับ 0.82 และด้านผลการเรียนรู้เท่ากับ 0.91 ซึ่งสามารถนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจคุณภาพแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้

การสร้างเครื่องมือประเภทที่ 2

ผู้วิจัยได้นำผลการตอบแบบสอบถามจากเครื่องมือประเภทที่ 1 ตอนที่ 2 ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดของแต่ละด้านคือมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 2.49 ลงมา มาเป็นประเด็นในการสนทนาเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบางเขื่อนหนึ่ง (พุนป่าเพ็ญอนุสรณ์) สังกัดสำนักงานเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและถูกต้องผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

เครื่องมือประเภทที่ 1

1. ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความร่วมมือจากผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบางเขื่อนหนึ่ง (พุนป่าเพ็ญอนุสรณ์) สำนักงานเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้วิจัยได้ส่งหนังสือขอความร่วมมือพร้อมแบบสอบถาม เพื่อแจกนักเรียนไปให้ผู้ปกครองให้ข้อมูล โดยกำหนดเก็บคืนภายใน 1 สัปดาห์ ได้แบบสอบถามกลับมา 240 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

เครื่องมือประเภทที่ 2

1. ผู้วิจัยนำผลการตอบแบบสอบถามจากเครื่องมือประเภทที่ 1 ตอนที่ 2 ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดของแต่ละด้านคือ มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 2.49 ลงมา โดยใช้เป็นประเด็นในการสนทนาเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบางเขื่อนหนึ่ง (พุนป่าเพ็ญอนุสรณ์) สังกัดสำนักงานเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

2. ผู้วิจัยทำหนังสือเชิญตัวแทนผู้ปกครองแต่ละสายชั้น ชั้นอนุบาล 1 คน ประถมศึกษาชั้นละ 1 คน รวม 6 คน และชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นละ 1 คน รวม 3 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน โดยการ นัดหมาย วัน เวลาสถานที่ เพื่อร่วมสนทนากลุ่ม

3. ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนาและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาแล้วผู้วิจัยได้จัดทำข้อมูล โดยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ และใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาแจกแจงความถี่ แล้วนำมาคำนวณค่าร้อยละ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้ค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ตามแนวคิดของ เบสท์ (Best 1974: 190)

3. การวิเคราะห์คำถามปลายเปิดในแต่ละประเด็น ละการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบางเขินหนึ่ง (ขุนบำเพ็ญอนุสรณ์) สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานครพบว่า

1.การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาค้นพบเกณฑ์คุณภาพมาตรฐาน โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวมทุกด้าน ระดับการมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก จำนวน 2 ด้าน คือ ด้านการรับผลประโยชน์และด้านการตัดสินใจ ส่วนค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 2 ด้าน คือ ด้านการประเมินผลและด้านการดำเนินงาน เมื่อพิจารณาคุณภาพมาตรฐานการศึกษารายด้าน พบว่า ด้านการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ด้าน คือ ด้านการรับผลประโยชน์ ส่วนค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางจำนวน 3 ด้าน เรียงตามลำดับดังนี้คือด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงานและด้านการประเมินผล ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปน้อยที่สุดดังนี้คือ ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการประเมินผล ด้านการตัดสินใจและด้านการดำเนินงาน ด้านผลการเรียนรู้ ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปน้อยที่สุดดังนี้คือ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการตัดสินใจและด้านการประเมินผล สำหรับส่วนที่ยังเบนมาตรฐาน ในทุกด้านมีค่าระดับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษามีความสอดคล้องกัน

2.แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ควรให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การประชุมวางแผนกำหนดนโยบาย จัดทำกฎระเบียบและแผนปฏิบัติการ การจัดทำรายงานประจำปี การจัดทำแผนการใช้งบประมาณประจำปี การให้ข้อเสนอแนะ

ในการบริหารและพัฒนางาน การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การร่วมเป็นคณะกรรมการจัดการกิจกรรมโรงเรียน การรับทราบข้อมูลจากเอกสารประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน การสร้างเครือข่ายผู้ปกครอง การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การเป็นวิทยากรหรือทูลถามปัญหา การศึกษาหางานที่สนใจศึกษา หรือกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปวัฒนธรรม การรับบริการจากทางโรงเรียน เช่น ใช้บริการด้านอาหารสถานที่ แหล่งเรียนรู้ด้านวิชาชีพ ห้องสมุด เทคโนโลยี การนำปัญหาประโยชน์ชุมชนร่วมดูแลอบรมสั่งสอนและแก้ปัญหาแก่นักเรียน ทั้งด้านความประพฤติ การเรียน สุขภาพอนามัย คุณธรรมจริยธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

การอภิปรายผล

จากผลสรุปของการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบางเขินหนึ่ง (ขุนบำเพ็ญ อนุสรณ์) สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านการรับผลประโยชน์และด้านการตัดสินใจ โดยผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในด้านรับผลประโยชน์ของการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ และมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจในด้านผลการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับมาก ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากการประชาสัมพันธ์โรงเรียนมีมากขึ้น ปัจจุบันนี้ผู้ปกครองมีความรู้และให้ความสนใจกับการจัดการศึกษามากขึ้นกว่าเดิมเพราะเป็นไปตามกฎหมายการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เรวดีบุ มุสิกเชิธรินทร์ (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเทศบาล 1 ทรงพลวิทยา โดยภาพรวมด้านสถานศึกษา

ด้านผู้เรียน ด้านผู้บริหารและครู ควรมีการกระจายอำนาจให้ทุกฝ่ายร่วมรับผิดชอบตัดสินใจ และวางแผนให้ทันต่อเหตุการณ์ในอนาคตและชุมชนได้รับผลประโยชน์

ในการบริการทางการศึกษาร่วมกันจัดการศึกษาให้ท้องถิ่นของตนเองและยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุวิทย์จันทร์คงหอม(2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารงานโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของโรงเรียนประถมศึกษา ในสำนักงานเขตทวีวัฒนากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าการบริหารงานโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทั้งด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมการมีภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุนการพัฒนาทั้งระบบ ความรับผิดชอบที่ควรตรวจสอบได้ การกระจายอำนาจและการบริหารตนเอง โดยผู้บริหารควรกระจายอำนาจ โดยเฉพาะด้านการบริหารตนเอง ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกด้าน ทั้งด้านร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ด้านเน้นการตามแผน ตรวจสอบและรายงานผล ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ บุญธิดา พงษ์บุตร (2550) ได้ศึกษาผลการดำเนินงานสัมพันธ์ชุมชนให้มีส่วนร่วมจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดม่วง สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการจัดการศึกษา การระดมทรัพยากร การบริหารจัดการ ในขั้นตอนการตัดสินใจ ขั้นตอนการดำเนินงาน ขั้นตอนการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์และขั้นตอนการประเมินผลของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ชุมชนและผู้ปกครองอยู่ในระดับมากในข้อคำถามต่างๆ ในแต่ละขั้นตอน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา สิริวงศาธรรมิโก(2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการรับผลประโยชน์สนับสนุนเด็กในพื้นที่บริการ ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ สำหรับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โดยรวมที่อยู่ในระดับปานกลาง มี 2 ด้าน คือ ด้านการประเมินผลและด้านการดำเนินงาน เป็นไป

ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก ผู้ปกครองต้องประกอบอาชีพจึงมีเวลาไม่มากพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากรับทราบผลการเรียนของนักเรียนที่ครูประเมินผลแจ้งให้ผู้ปกครองทราบในแต่ละภาคเรียน และร่วมดำเนินงานในฐานะผู้สนับสนุนหรือเข้าร่วมกิจกรรมบางโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในการตัดสินใจของธนวรรณ อินโสม (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์และด้านการประเมินผล และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ แวนวิวิทย์ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานการบริหารของโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในภาพรวมด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านอื่นๆการมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าในด้านอื่นๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจของผู้แทนครูสูงกว่าผู้แทนผู้ปกครองและผู้แทนศิษย์เก่าและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นภาพร คงกลาง (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน: กรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการติดตามประเมินผลในด้านวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิตยา กอบนิลพรหม (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและแนวทางการมีส่วนร่วมของของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอิสลามวิทยาลัยเอกชนอานนท์ อำนาจเจริญ ผลการวิจัยพบว่าสถานภาพการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน ด้านการ

ปฏิบัติและการดำเนินการ การสนับสนุนงบประมาณและการวางแผนกำหนดนโยบายทุกด้านอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบางเขินกาน้ำ (พูนปัญญาอนุสรณ์) สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบางเขินกาน้ำ (พูนปัญญาอนุสรณ์) สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานครจากความคิดเห็นเพิ่มเติมของแบบสอบถามปลายเปิดและการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เข้าที่ประชุมคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้ปกครองเครือข่าย ประชุมพิจารณาเพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยที่ประชุมมีมติเห็นสมควรให้นำผลการวิจัยนี้ ไปจัดทำโครงการต่างๆเพิ่มเติมลงในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบางเขินกาน้ำ (พูนปัญญาอนุสรณ์) สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ในปีการศึกษา 2554 ดังนี้

1. จัดทำโครงการการมีส่วนร่วมระหว่างครูและผู้ปกครอง โดยจัดกิจกรรมใน โครงการดังนี้คือ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การประชุมวางแผนกำหนดนโยบาย จัดทำ

กฎระเบียบและแผนปฏิบัติการการจัดการจัดทำรายงานประจำปี การจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปี

2. จัดทำโครงการพัฒนางานวิชาการโดยมีกิจกรรมการให้ข้อเสนอแนะในการบริหารและพัฒนางาน การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การร่วมเป็นคณะกรรมการจัดการกิจกรรมโรงเรียน

3. จัดทำโครงการเครือข่ายชุมชนเพื่อการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรม การรับทราบข้อมูลจากเอกสาร

ประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน การสร้างเครือข่ายผู้ปกครอง การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

4. จัดทำโครงการบริการการศึกษาร่วมกัน ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยจัดกิจกรรมการเป็นวิทยากรหรือครูภูมิปัญญา การศึกษาดูงานทัศนศึกษา หรือกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปวัฒนธรรม การรับบริการจากทางโรงเรียน เช่น ใช้บริการด้านอาหารสถานที่ แหล่งเรียนรู้ ด้านวิชาชีพ ห้องสมุด เทคโนโลยี

5. จัดทำโครงการช่วยเหลือดูแลนักเรียนระหว่างครูและผู้ปกครอง โดยจัดกิจกรรมการบ้านเพื่อประโยชน์เพื่อชุมชนร่วมดูแลอบรมสั่งสอนและแก้ปัญหาแก่นักเรียนทั้งด้านความประพฤติ การเรียน สุขภาพอนามัย คุณธรรมจริยธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในแต่ละด้านของการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์และการประเมินผลของผู้ปกครอง โดยสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ปกครองและชุมชน

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในแต่ละด้านของการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์และการประเมินผลของผู้ปกครอง โดยสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ปกครอง ในโรงเรียนต่างสังกัดในเขตพื้นที่เดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา วิธายุ.(2548). การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ: ธนพรการพิมพ์.
- กาญจนา สิริวงศ์วรรณ. (2550). ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุทราสาร, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธนวรรณ อินโคม. (2550).การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- นภาพร คงลาหลวง. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน: กรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิตยา กอบนิสพรหม. (2548).สภาพและแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ ลำหารายณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นพดล เชนอักษร. (2551). ระเบียบวิธีวิจัยทางการบริหารการศึกษา. เอกสารประกอบการสอนภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญธิดา พงสะบุตร. (2550). รายงานการดำเนินงานสัมพันธ์ชุมชนให้มีส่วนร่วมจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดม่วง. ผลงานทางวิชาการเพื่อเลื่อนวิทยฐานะรองผู้อำนวยการชำนาญการ โรงเรียนวัดม่วง สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์.(2535). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญผล.
- เรวัฒน์ มุสิกเจียรนัย. (2548). แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาล. สารนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษาภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- แวน วิรุฬห์เลิศ. (2546). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานการบริหารของโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุวิทย์ จันทร์คงหอม. (2548). การบริหารงานโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของโรงเรียนประถมศึกษาในสำนักงานเขตทวีวัฒนากรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร. (2553). ข้อมูลสารสนเทศโรงเรียนบางเขื่อนหนึ่ง(ขุนน้ำเพ็ญอนุสรณ์).
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).(2547).พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ : บริษัทพรินทติ้งกราฟฟิค จำกัด.

- Best, John W.(1974). **Research in Education**.Englewood Cliffs,New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Cohen, J. M. and N.T. Uphoff. (1980). **Participation's Place in Rural Development: Sacking Clarity Through Specificity**.World Development.
- Cohen, J. M. and Uphoff,N.T.(1981). **Rural Development Participation:Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**.Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- Cronbach, Lee J.(1974). **Essentials of Psychological Testing**, (3rd ed.) New York: Harper & Row Publishers.
- Likert, Rensis. (1961). **New Patterns of Management**. New York: McGraw Hill.